

ספורים על נושא אחד

— מאת אב— קלמן בלאט —

אחרי הרומן ("החשבון והנפש", שש כנפיים לאחד) והספורים ("השוק הקטן") של קבוץ ומושבה, של ריאליה קטנה ואנשים פשוטים, פיתח חנוך ברטוב שלשה ספורים שונים שאינם אלא שלוש וריאציות על נושא אחד — המוות.

החכמים הוא בבית אבל כיון שמת שבתם הוא תמיד על יום המיתה, על חכלית האדם, על יעונו, האיוואה הי רוחנית היחה תמיד מנת חלקו של היהודי המסורתי שחיוו הם רק פרוני דור לטרקליו, להתייה רוחנית געלה יותר, למחשבה מיטטיסית של עולמות נאצלים של קנינים קבועים ועומדים, ואילו המסגרת של היהודי החדש, שי אידיאלים סוציאליים פיעמו בלבו, נתי דוקנה. הוא נהפך לכלי ריק שאין לו ולמעמד נשגב לא כלום.

אברי, האיש החוק בקבוץ, האחראי ואיש הצבור, ביתו שלו פרוץ, נודר מסגרת משפחתית בתו ובנו אינם מוצאים בו מקום לפעולה בצחתא.

אברי, החי בתוך הקבוץ והוא סגור ומכוגר בתוך עצמו, ביתו לא בית ואשתו פראנקה לא רעיה, היא סתם ניצב. אברי, המסמל את איש הקבוץ המובהק, לבו אינו בבית האבל. אין הוא אבל על חבר שמת אלא לבו לאשת הנסתר. מותו של אלפרד משמש דחקא לאברי כסימן לחיים חדשים, בעוד שאשתו של אברי פראנקה חשה בכחת הזה את קץ חורה המשותף עם אברי ילא רק כלפי חוץ.

כן מצורר מותו של אדם באחר את דירבון החיים המתעוררים ובשני את החדלון — והשנים הם בני זוג שבו ובת להם בקבוץ, זה נחסיבת הנוער וזה במוסד, ולא פינה להם משלהם אצל אבא ואמא.

ונה' התמונה של חיי החברה בקבוץ ושל המוות האורח "הלא קרוא" שבי עטיו בוסלה חגיגת הקבוץ והחברים נתסורו לכתייהם. אלא שכאן מצביע המחבר על חוסר סובלנות של בעל לאשתו ועל האחירה החברתית הספור גה קלות דעת של אנשים אשר גם בסני הוד רוממותו המוות — אינם מרכינים את ראשם, והצחיק העצור אינו נחנק אלא מתפרץ.

לב חכמים אינו סיפור אמנותי גדול, אבל הוא מגלה יותר מספח של התנחנות האיוואה הקבוצית. הבחינה החברתית עדיפה כאן מהקביצה הספית היתיה.

סולסטוי כבר ראה בסוות אה הי מטתח לחיית החיים ואילו דוסטויבי סקי הרחיק לכת והכיר את הרוצח בכות בכל אדם — מוטיב זה, אם כי לא בתהומיות הדוסטויבסקאית ולא במיסטיות הסולסטואית, העלה חנוך ברטוב על שלש צורותיו: האמת הי טבעי, הרצח כידי אדם וקרנן המלי חכה. אין ספק שמוטיב זה, שלעולם אין לראותו גרוש, ראוי להפוך בו בהיותו נמנה עם המתימאטיקה הנצי חית של כל מספר וליריקן.

חנוך ברטוב לא פיתח את המוטיב ב מובנו המסאסיוני. הוא סיפר פשוט את סיפור המוות מתוך האספקט החברתי, אין הוא כשתקף בקבוץ, במושבה, ובבירת הקרב.

מותו של אלפרד איש הקבוץ ("לב חכמים") אינו בא להדהים את משהו. קודם כל מפני שמכחינה קליי נית היה אלפרד בר סינן זה שנים מספר. אורבא, בהיותו בחיים היה פלא קלייני, אבל מותו של אלפרד העי לה התנגשות כלתי נמנעת בין קץ הפרט וחיי החברה.

הקבוץ כבר אינו אותה חברה סגור וה ומסוגרת שכל פרט בה מהווה חוי ליה צמודה ומחוברת. מראים לא רק סימני מבנה אלא נשמעים בעיקר קרי לוח מרי לרגל הצורך לבטל את שמי חת הכלל עקב אבל הפרט.

דוב שאינו אולי אלא הנציג הברוסאי לי של אותו מרי קרוב להתפרצות, כולם את עצמו ולוחש: "האגואיסט הזה אני לא אסלח לאגואיסט הנה, לי עולם!". והאיגואיסט הזה הוא חברי מינן אשר הסך את שמחת הכלל בי כותו הפרטי, והאיך זה 'תכן? אדם מת בעיצומו של הכנות לחג סורים! ואסילו המזכירות של הקבוץ המתכני סת בחשאי עם קבלת הידיעה על פטי רה החבר מחליכה לקיים את נשף הקיבוץ במועצו ולדחות את הלחייית המת. גם צבי, סופר הקבוץ — אף הוא שותף להרגשת הכלל, ולא עוה. אלא הוא מנסה אף לערער על העצי בית.

בן אדם מת. כשמת בן אדם מת דק הוא, חץ ננעץ בחלקת המים ואין אחי ריי לא חור פצוה, לא שום חסר... כך פשוט מסתכמים חיי אדם בחברה הקבוצית — תופעה יומית חולפת. כי ההזייה האנושית אין לה תכול ולא סחר, כל ענינה רק בקופל בצרכי היום הפילוסופית של קהלת בעדיפה את ההליכה אל בית אבל מכיון שהיא מידה הנוהגת בחיים ובכתיים — מהי הליכה לבית משתה שרק החיים נהי גים בה. קיהלת הצביע על כך שלכ

אם לב החכמים מהיה פגישה עם המחה הטבעי הרי "דוברין האדם" יש בו פגישה עם רוצח. וראה זה פרדוכס: מותו של אדם בקיבוץ אינו מגלה לנו רגשות אנו שיות, השתתפות בצעה, תחושת התו גה אינה שלטת על הסביב. אין אנו עדים לגלויים אנושיים. להיפך האנשים מגלים את אנוכיותם את תשוקותיהם, והנוקא הרוצח דוברין שנשטט על רצח מתועב מתגלה כאיש מנוכס, משכיל, שתהליכים משפטיים גהורים לו, המכיר סגנונות ותהלוכות חיים.

דוקא האיש שירד לחכלית השפלות ברצח אדם — רוצח להופיע בשקטו הנפשי, בעמיתו היציבה הבסוחה כל כך כאדם, וכאדם בלבו. אבל סיוט ילדות אינו סג במהרה — והמספר אינו משתחרר מהרצח שהרעיד את ילדותו ואינו מוכן להסלים עם דובי ריץ האדם. בסבילו הוא נשאר דוברין המפלצת — הרוצח.

דרך זו של ספורי ברטוב ספק אם היא יכולה לשכנע אותנו בהקדמתה הארוכה וכמוסה. ההשכל. הקצר. אלא שספור זה — רומן הרבה וקוצר מעט.

★

מקרה הטבעית — הפגישה השלישית עם המוות, באקראי, והפעם בנות הקרב בין חאיות בירושלים, פגיעה בערבי שבא לצלם עמדות והסי תלק, הוא ברנה נורה ושוב קם על רגליו, עד שהמזור סנע בו. פשוט מאה. זה גורל אדם בקרב — אומר הלוחם, אבל האדם שונא קסרקסין יסורים נוסים לפציסיום. לכן גם מלחמה זי של מצחה נשארת מלחמה. סיפורו של חנוך ברטוב, שמסולבים בו הזייה ומציאות כאחת, בא להרי אותנו את הבלבול שנשאר בלבו של אדם אחרי המלחמה. את זה המלחמה אנו שומעים בנאומו המוגולוגי של הי יהודי האמריקני שקיפח את בנו יחידו ועכשיו הוא מנהל מלחמת מלל עם העולם כולו, ואת עקבותיה אנו רואים בשיבושי חיים בתמורה החלה בגשש האדם אחרי רצם התיחחים וההפיצצות הרמוגים.

— הגיד לי, מה קרה לך שם? — כלום. זה רק — הללחמה. — זהו דרשיית למחרת הקרב שמשיר איר את האדם קרוע לפני ולפנים. — שקעים אלה של גפס מצורצרת — הם הם סימני התיכור של עקבית הי מלחמה, של הרצח הטיטאלי.

★

שישית ספורי ברטוב המבוגר שים בספר שלפנינו (" אינם מיטב סיפורי ברטוב. סיפורים אלה אין בהם כל ציון לדרכו הספרותי של הי מחבר, ומכל שכן שאין תרומה כאן. סיפורים אלה מהחיים אילי חימר קרדי אה, אם כי לא אקטואלי — אך חסרים הם את מימד העימק שהנושא חייב אותו ורסו עליה.

לב חכמים, ספורים מאת חנוך ברטוב, בהוצאת "ספרית הפועלים".